

gosp. deželni poglavar so na to rekli, da jim je veliko ležeče na tem, da dobra postava ne ostane le beseda na papirji, tedaj naj kmetijska družba vsako leto, kadar se bliža doba za ožiranje gosenc, deželnemu poglavarstvu naznani, da je sedaj čas za spolnivanje postave. Zbor je hvaležno sprejel to naročilo, in družba ga bo zvesto spolnovala, ker ji je žal za tavžent in tavžent mernikov sadja, katero gosence požró, namesto da bi ga ljudje povžili ali si ga sicer v prid obernili. Gospod Ferd. Šmidt se je na to oglašil in rekel, da je več plemen (sort), katerih tedaj ni mogoče na enkrat pokončati, ampak z večkratnim ožiranjem, kakor je to v letošnji „Pratiki“ na drobno razloženo. Čeravno so se gosence že zlo razlezle, se jih vendar še zdaj dá veliko pokončati tistega plemena, ki jih je zaplodil beli drevesni metulj in pa perstanični mol ali vitičar (Ringelspinner), ako gospodar zjutraj zgotadi ali pa ob deževnem vremenu pregleduje rogovile dreves, kjer se rade v celih kupih skupaj derže, in jih tu s terdo metljo ali slamo zmečka. Dobro je tudi potresati drevesa, pod ktere so se razgernile rijuhe; pocepalo bo na nje veliko že starejih gosenc belega metulja, pa tudi še mladih gosenc debeloglavke. Zraven teh gosenc pa bo pocepalo na rijuhe še več škodljivih keberčkov, ki se štejejo v versto rivčkarjev (Rüsselkäfer) in kateri s svojim rivčkom cvetje in mladice zlasti mlademu sadnemu drevju pokončujejo. Ravno sedaj je tega merčesa sila veliko, kateri je ali rujave ali plave, ali kuprene ali plavo-zelenkaste barve, kateri poslednji je tudi vinski terti zlo škodljiv.

Podružnica postojnska je v povzdigo sadjoreje še nasvetovala, naj bi se prav pridno napravljale drevesnice (vertne šole), in zlasti tam, kjer so po deželi šole, naj bi pri vsaki šoli bila tudi vertna šola. Ker c. k. ministerstvo nauka in c. k. deželno poglavarstvo (30. avg. 1851 v posebnem razglasu) učiteljem ljudskih šol ravno to priporoča, česar želi podružnica naša, in se je tudi čast. duhovščina naša verlo poprijela sadjoreje, smemo upati, da bode vsako leto več drevesnic po deželi.

Tudi podružnica iz Loža v svojem pismu željo razodeva po drevesnicah in zasadbi sadnega drevja, in misli, da bo v nekterih letih že kaj prida, ako se bo vprihodnje tolikšen trud, ki se je dozdej obernal na mali kos slabe in suhe zemlje, obračal sčasoma na boljše in večje prostore. Dalje je podružnica potožila, da v ložkem kantonu manjka bikov za plemo. Gospod Rud. Endlihar je podružnici to pomanjkanje s številkami določno dokazal, rekši: „Pri zadnjem popisu živine konec leta 1857 se je v celem ložkem okraji naštel 1716 krav čez 3 leta starih; — bikov pa le 4; pride tedaj, če se tudi junice manj od 3 let stare v rajtengo ne vzamejo, na 1 bika 429 krav. Švicarji, prvi živinorejci, štejejo k večjemu 80 krav na 1 junca. Koliki razloček! koliko pomanjkanje bikov!“ — Zbor je sklenil, naj kmetijska družba popraša podružnico: ali želi bika za plemo dobiti po tistih ravnilih, po katerih je družba že nekoliko bikov na kmete dala? —

Gosp. Magister, inšpektor mnogih grajšin, je podal družbi natančen popis pod njegovim vodstvom opravljenega gospodarstva na grajšini Weixelstein in Savenstein lansko leto. Kdor želi ta popis brati, ga prejme v pisarnici kmetijske družbe; želeli bi bilo, da bi imeli od vseh večjih kmetij take popise.

H koncu tega oddelka je razdelil gosp. Ferd. Šmidt nekoliko zern kinežkega sladkornega tersja (Chin. Zuckerrohr), ki so mu jih poslali naš nepozabljeni rojak, misijonar Fr. Pirc iz Amerike v poskušnjo, ne da bi na Krajskem sladkor (cuker) delali iz te rastljine, ampak za tega voljo, ker je dobra klaja za molzne krave in vso pitavno živino. —

Pismo podružnice metliške je družbi še le 4. maja došlo, tedaj en dan po zboru; ni bilo tedaj mogoče, ga

razglasiti v zboru. Ker je pridna podružnica v svojem zboru med drugim tudi vzroke prevdarjala: od kod letošnje kalne vina? bomo to naznanili pod gospodarskimi skušnjami. (Dalje sledi.)

Gospodarske skušnje.

(Zakaj so nekatere lanske vina kalne? in kako jih čistiti?) Konec lanske jeseni je zlo deževalo in grozdje je tu in tam zlo gnjilo. Od tod menda so vina kalne. Pretočiti jih in z navadnimi sredstvi čistiti, jim saj nekoliko pomaga.

Ozir v preteklo čase.

Napoleon I.

Ime silovitega moža, pred katerim se je h koncu pretečenega in v začetku sedanjega veka skoraj vseh svet tresel, je slednji tolikrat in tolikrat slišal; al vedil je marsikter malo več od njega, kakor samo ime. Ta siloviti mož je bil Napoleon I. Ker se je današnje dni drug mož tega imena namenil, nadaljevati, česar uni ni mogel doseči, in v vsem svojem djanju in počenjanju unega posnemati hoče, bodo „Novice“ svojim bravcom morebiti ustregle, če jim popišejo življenje mogočnega moža ob kratkem. Bravci, katerim je Napoleon I. po berilih bolj znan, bodo iz kratkega popisa spoznali, da je vsaktero njegovo počenjanje in djanje zercalo, iz katerega si njegov bratranec prizadeva venec enake slave splesti, kakoršna je njegovega strica obsevala. Nadjamo se, da se njegova volja ne bode spolnila.

Priimek Napoleonove rodovine je Bonaparte. Stara italijanska rodovina je bila to v mestu Ajaccio na otoku Korziki. Oče Napoleona I., Karol, je bil rojen v tem mestu in je imel osem otrok, namreč: Jožefa, Napoleona, Lucijana, Ludovika, Jeronima, Mariano, Karleto in Anuncijato. Vseh teh bratov in sester živi samo še Jeronim.

Napoleon I. (Bonaparte), katerega je svet s prvega občudoval in se bal, potem pa premagal in obsodil, je bil rojen 15. avgusta 1769. Dasiravno je bil plemenitega rodu, vendar ni prav nič porajtal na to; še celó listine, ktere so dokazovale starost njegovega zlahtnega rodu, je vergel v ogenj, rekši, da bo sam sebi pisal po svojih delih pismo zlahtnosti.

Od leta 1778 do 1784 je bil v Brienni v vojaški šoli, kjer se je za oficirja izučil in že leta 1785 je bil podlajtnant pri kanonirjih. Genovo je iz dna svojega serca sovražil, ker se kot republika njegovim rojakom Korzičanom ni dala podvreči. Že v vojaški šoli je spoznal, da je kos vsem drugim; ni ga imel ne učitelja, ne tovarša, kateri bi mu bil le količkaj pri sercu. Vojaške véde so mu bile čez vse, in nič ga ni bolj veselilo kakor matematika, na katero se zlo opera vojaška učenost. Razun matematike je prebiral pridno pridno zgodovino starih časov in narodov, zlasti Macedoncov, Gerkov in Rimcov. Plutarkovi junaki so mu bili čez vse; pozneje leta so mu Osianove bojne pesmi serce ogrevale. Bil je Korzičan od nog do glave.

Leta 1784 je prišel v Pariz. Tu ostane osem mescov in poslali so ga v mesto Valence. Kot rojen vojak ni poznal družega kot svojo dolžnost. Svojo službo je vsigdar natanko opravljal, s svojo pridnostjo si je izverstnih vednost nabral in prikupil se je v vsaki reči svojim višjim. Leta 1790 je šel na Korziko, kjer je skoval pesem v čast svobode, s katero se je pa slabo obnesel; sploh mu je bila sreča v domovini sovražna in 1793 je bil iz Korzike pregnan, kateri so prišli Angleži zoper demokrate na pomoč.

Odsihmal je prisegel Napoleon Francozom ljubezen, Angležem pa sovražstvo. Tisti čas je bil v Parizu konvent, to je, narodna skupščina, ktera je s svojo strahovito vlado po celi Evropi strah in grozo razširjala.

Republikanec je bil od peté do glave in sovražnikov se mu ni manjkalo, kateri so njegovo bistroumnost spoznali in se kreposti njegove bali. Vendar pa je prišel na stopnjo kapitana pri kanonirjih. Al njegov vojaški ték se je začel še le 19. decembra 1793, ko je bil za brigadirja in poveljnika artilerije pri italijanski armadi izvoljen. Ta je bila na slabih nogah, in ker je bila mnogokrat tepena in premagana, je bilo tudi malo serčnosti v nji. Tù se je prvi pot pokazalo, kakošna glava je Napoleon. Prepričal je svoje višje poveljnike, da je mogoče tudi z majhnim kardelom močnejega sovražnika premagati.

Pa zadelo ga je, česar se ni kar nič nadjal. Grozovite vlade v Parizu je bilo konec, Napoleon je še vedno se vlekel za njo v Nizzi. Kar pride odbornik Beffroi in dá Napoleona vjeti. Kmali so ga sicer zopet iz ječe spustili, al 15. septembra 1794 so ga zbrisali izmed generalov.

Napoleona je to silno žalilo. Hitel je v Pariz se opravičiti. Pa zastonj si je prizadeval; predsednik vojnega odbora je sovražil iz dna svojega serca vse, kar je z grozovito vlado vleklo, toraj tudi Napoleona. Od vseh strani zapušen je dobival ta samo od nekterih prijateljev nekoliko pomoči; nazadnje so mu dali zopet službo pri artileriji na Holandskem. Pripravljal se je ravno, se tje podati, kar se vzdigne Pariz zoper tretjo ustavo republike. Narodna skupščina je zbrala armado in izvolila zanesljivih generalov, med katerimi je bil Napoleon namestnik armadnega poveljnika. 5. okt. 1795 se uname v Parizu boj med rojalisti, to je, tistimi, ki so s kraljem držali in med republikno armado. Ta je premagala in narodna skupščina je bila Napoleonu hvaležna. Že tri mesce pozneje (1796) je bil višji poveljnik italijanske armade. To leto se je tudi oženil z Jožefino in od tega časa je rastla in rastla slava 26 let starega vojskovodja. (Dal. sl.)

Kratkočasno berilo.

Atala.

Spisal Chateaubriand. Poslovenil po originalu Mih. Verne.

(Dalje).

Te besede ganejo Atalo. Solze ji tečejo v studenec. — „Oh! ko bi tvoje serce govorilo kakor moje!“ ji iskreno pravim. „Al ni puščava prosta? Ali nimajo gojzdi dovelj skrivnih krajev, v katerih se lahko skrijeva? Je li otrokom koč k sreči toliko treba? O dekle, lepše ko ženinove perve sanje! O predraga moja! bodi serčna in pojdi z menoj.“ To so bile moje besede. Atala mi odgovori z milim glasom: „Jezika belih si se naučil, prijatelj moj mladi, lahko ti je Indijanko prevériti.“ „Kaj! zaupijem, svojega mladega prijatla me imenuješ! Oh! ko bi reven suženj“... „Nu, pravi, ter se čez-me nagne, reven suženj“... „Naj mu poljub“, ji goreče odgovorim, „tvojo zvestobo zagotovi!“ — Atala usliši mojo prošnjo: kakor se zdí, da visi mlad jelen na cvetji rožnega germovja, ki se ga na kakošnem berdu z rahlem jezikom dotika, tako visim jez na ustnicah ljubice drage.

„Oh! sin moj dragi, kako blizo je žalost veselju. Kdo bi bil mislil, da bo hip, v katerem mi je Atala prvo poročnino svoje ljubezni dala, tudi hip, v katerem je vse upanje moje razdjala? Kako si stermel, sivi stari Šaktas, ko je hči sašemska te besede govorila!“ Zali jetnik, nespametno sem se tvoji volji vdala; kam naji bo ta strast peljala? Moja vera me ločuje od tebe za vselej. O mati moja! kaj ste storili?.... Atala omolkne na enkrat, in priderži nekakošno skrivnost, ki je njenim ustnicam, toliko da ne, uhitala. Njene besede me pripravijo ob vse upanje. „No, tedaj, zaupijem, okrutni hočem biti, kakor si ti, ne bom bežal ne. Vidila boš, kako moja koža cverči; velika radost ti bo to.“ — Atala mi vzame roke med svoje, ter pravi: „Reveni mladi molikovavec, resnično se mi smiliš; ali češ, da celo serce izjokam? Oh, da ne morem s teboj

bežati! Nesrečno nedrije matere, ki te je rodila, o Atala! Zakaj se ne veržeš krokodilom v studenec!

Tù zavzdignejo, ravno ko se sončni zahod bliža, krokodili gluho tulenje svoje. „Zapustiva ta kraj“, mi pravi Atala. Na to peljem Simaghanovo hčer k podnožju gričev, ki se delé v zelene rokave, katerih nosi se proti savani prostirajo. Vse je svečanstveno, tiho in krasno v ti samoti. Štorklja vpije na svojim gnjezdu, gojzdi doné od enoglasnega petja prepelice, od sičanja malih dolgorepnih papig, ki se jim peruše pravi, od mukanja bivolv in od razgetanja siminoljskih kobil.

Najin sprehod je skoraj ném: zraven Atale hodim; ona derži konec vervi, ki sem ji jo usilil; sedaj točiva solze, sedaj se siliva smehljati; sedaj povzdigujeva oči proti nebu, sedaj jih obračava spet na zemljo: ptičje petje slušati, na sončni zahod kazati, kakošen rahel rokostis, persi, sedaj kipeče, sedaj pokojniše, imena Šaktas in Atala, včasih kakošna sladka beseda.... to je bilo vse. O, prvi sprehod ljubezni! tvoj spomin mora pač mogočen biti, ker serce starega Šaktasa po toliko letih življenja še tako močno majaš.

Kako nezapopadljiv je človek, ki ga strasti majajo! Velikodušnega Lopeza sem bil zapustil, iz ljubezni do svobodnosti sem se v vse nevarnosti podal, in v enem mescu je bil pogled ženske vse moje nagnjenje, vse sklepe in vse misli spremenil. Pozabljena je bila domovina moja, mati moja, koč moja in okrutna smert, ki me je čakala. Za nič nisem več maral, kar ni Atala bilo. Nesmožen, se spet k možaški pameti povzdigniti, sem se bil na enkrat v otročji stan nazaj pogreznil, in nikakor nisem bil v stanu, kaj storiti, da bi se bil otel osode, ki mi je pretila, skoraj bi bilo treba bilo, da bi mi bil kdo za spanje in za hrano skerbil.

Zastonj je bilo tedaj, da se Atala po najinem šetanju po savani pred-me verže in me živo prosi, naj jo zapustim. Zagotavljam jo, da se bom sam v stanišče vernil, če me spet k deblu drevesa ne priveže. Prisiljen je, se v to udati, upanju pa se ne odpové, me pozneje na druge misli pripraviti.

Naslednji dan po tistem, ki je bil osodo mojo določil, se počiva v nekaki dolini ne deleč od Kuskovile, poglavnega kraja Siminoljcev. Ti Indijani, zedinjeni z Muskogulgi, se imenujejo Kriki (Creeks) ali kriška zaveza. Hči palmov okrajne pride sred noči k meni. Pelje me v velik smrekov gojzd in ponavlja svoje prošnje, me k begu napraviti. Brez odgovora stisnem njeno roko v svojo, in prisilim osupnjeno serno, se z menoj dalje v gojzd podati. Noč je krasna. Duh zraka stresa svoje sinje lase, dišeče ko balzam od puha smrek; diha se ambrov duh, ki ga pod tamarindami ob reki ležeči krokodili puhté. Mesec sije vsred najčistejšega lazúra, njegova biserno-siva svetloba se izliva verh gojzdov, ki se negotovo majajo; nobenega šuma ni slišati razun tistega skrivnostnega daljnega soglasja, ki v gojzdni globočini gospoduje. Djalo bi se bilo, da duša samote po širokem obsežji te puščave zdihuje.

(Dalje sledí.)

Kratkočasnica.

Gizdalin in čevljar.

Neki francozk gizdalin (Stutzer) pride v avstrijsko mesto M. in se nastane v najimenitnejši gostivnici. Obrekovanje bi bilo, ako bi terdili, da mu je pavec gledal iz škornje, — toliko pa je vendar gotovo, da mogel je imeti slabo obutev, zakaj koj prvo jutro po prihodu si dá poklicati čevljarja. — Ljudje se povsod trudijo po zaslužku, toraj tudi tukaj ni terpelo dolgo, da nekdo poterka na duri gizdalina, in na njegov klic „noter“ stopi ponižno pred njega mojster čevljar, vpraša za njegovo povelje. — „Žal mi je“, ošabno gizdalin nagovori čevljarja, „da si moram

žetinc, messor. Vuk (rječnik, 651) ima risar = žetelac. Zavoljo suffiksa primeri staroslov. veliar, magnas, poljsko miensiarž = mesiar, Fleischhauer, kosiarž = kosiar, der Sensenmacher. V novoslovenščini je iar = er zato imena: Kosër = Kosiar, poljsk. Kosiarž.

ARMIANVS = Armian = sansk. armjanas, iz korenike ar, „leuchten“. Oblika še se nahaja v imenih: Gabrian, Čavrian, Kocian, Golian, Modrian, pa že tudi: Gabren, Čavren, Kocen, Golen, Modren. Armian se veli današnji dan Ermen, z dalnjim suffiksom ec — Ermenec, Ermenc. Po prestavi čerk je iz armen postalo: romen, rumen, kakor rano iz arno, iz korenike ar, leuchten, sansk. aru, rōthlich. V osebnih imenih Armian, Ermen, Arnuga še se je ohranila prvotna oblika. Ermenov, in Ermencov še je več po Pohorji. Da so v Skomnah tudi našli rimsko-slovenski kamen z imenom IANTVMAR = današnjemu slovenskemu imenu Jet'mar sem že na drugem mestu omenil. Davorin Terstenjak.

Ozir v preteklo čase.

Napoleon I.

(Dalje.)

Poslednji dan mesca sušca 1796 je prevzel Napoleon poveljstvo armade na Laškem. Imel je sicer skušene generale, al armada je bila slaba. Njegovi nasprotniki so bili Avstrijanci in Sardinci; 60,000 mož jih je bilo. S svojim bistrim umom je kmalo nadomestil, kar mu je pri armadi manjkalo. Z oserčajočimi besedami je unemal svoje vojake in jih tolažil s tem, da bodo dobili v sovražnikovi deželi stotero tega, česar želé in potrebujejo. Potem jih pelje v boj in 12. aprila 1796 že premaga cesarske.

Njegovo poglavitno prizadevanje je bilo, avstrijsko armado od sardinske ločiti. 14. aprila premaga sopet svoje sovražnike in 15. se je ugvozdil med Avstrijance in Sardince. Ločene ste bile armadi. Sardinci so se hotli z njim pomiriti, al zmagavec se ni hotel drugače v to udati, kakor da se mu odprejo poglavitne mesta in terdnjave sardinske. Tako je dobil celo deželo v svojo oblast in z njo vse, česar je potreboval za svojo armado.

V tem so se Avstrijanci na levo stran Pada umaknili, da bi sovražniku Milan branili; mislili so, da bo šel pri Pavii čez Pad, al že 8. maja je bil Napoleon pri Piačenci že unstran reke in je zagnal cesarske armade do Ade nazaj. Kakor blisek je šel od mesta do mesta in kmalo je bila cela Lombardija v njegovi oblasti. Cesarski so se zbrali pri Mantovi.

Ko so italijanski vladarji vidili, da ne more Napoleona nihče ustaviti, so se prizadevali, z njim pomiriti se. Tako so se vse italijanske dežele pred njim tresle; njegovi žepi so se polnili in njegova armada se je navzela novega poguma. Veliko mu je pa tudi to pomagalo, da so bili Italijani s svojimi vladami nezadovoljni; verh tega je pa še podložne zoper njih vladarje psoval. Gorje je bilo pa tudi vladarju, kateri ni bil popolnoma mirn! Plačati je mogel Napoleonu do poslednjega cempera; brez milosti je grabil in stiskal, da je njegova armada živela bolj, kakor ji je treba bilo. Kjer je bilo kaj drazega, kjer je bil kak izdelek umetnosti, vse je pobral in poslal v Pariz. Francozki jarm je začel Lombardom prekervave žulje delati; vzdignili so se. V mnogih mestih so planili čez Francoze in so jih pomorili. Napoleon pride in tepe nesrečne Lombarde z ognjem in mečem.

Avstrijanci so se ob reki Minčiju utaborili. 21. maja gré Napoleon čez reko, pa sopet ondi, kjer so se najmenj nadjali, jim vzame 1. junija Verono in jih zažene do tiroljske meje nazaj. Tiroljcom je obljuboval svobodo in samosvojnost; pa gluhim ušesom je govoril. Tudi v družih italijanskih deželah je začelo nekako zoper njega vreti; pa ko blisek je bil povsod in krotil nepokoj. Bolonijo in Feraro je imel v kratkem v svoji oblasti, in papež je bil prisiljen, z Napo-

leonom mir storiti. Drago drago ga je mogel kupiti, ker je mogel Bolonijo, Feraro in Ankono Napoleonu prepustiti. Tudi Toskana mu ni odšla. Milanski grad se mu je podal in potem je šel nad Mantovo. Avstrijanci so sicer odgnali Francoze od te terdnjave, pa po samem jih je premagal in 23. avgusta je začel že sopet Mantovo oblegovati.

V tem, ko so Francozi Mantovo oblegovali, je skušal Napoleon italijanske dežele v republiko predelati. Brez uzroka se loti Modene, in zedinil to deželo z novo cisalpinsko republiko; Parma in Genova ste se tudi podale. Avstrijanci so se z vso močjo prizadevali, Mantovo rešiti, pa zastonj; 2. februarja 1797 se je podala Francozom. Ta dan je planil Napoleon čez papeževe dežele, pa že 19. februarja je mogel papež mir storiti. Zdaj je imel Napoleon priložnost, se z avstrijskim cesarjem v njegovih lastnih deželah vojskovati. Preden je pretekel mesec, je imel Napoleon celo Goriško, Krajnsko in Koroško in nekaj Tiroljskega v svoji oblasti. O pravem času še se je začel Napoleon z nadvojvodom Karlom pogojevati in se je pomiril 7. aprila v Judenburgu za šest tednov. Al v tem je rastla njegova stiska bolj in bolj. Pred sabo je imel Avstrijance, kateri so se Tersta sopet polastili, na Italijanskem se je napovedoval punt. Zavoljo tega je sklenil 18. aprila v Leobnu začasen mir, v katerem je dobil od avstrijskega cesarja več dežel s Terstom vred.

Ko je dobil Napoleon Terst v svojo oblast, mu je začela beneška republika tern v peti biti; zavoljo tega ji je že 3. maja vojsko napovedal in 12. tistega mesca jo je imel že v svoji oblasti. Taka se je godila tudi z Genovo in sardinski kralj se je po drago kupljenem miru s Francozi zedinil. Kjer kolj je imel Napoleon svojo armado, so jo mogle dežele preživiti; verh tega je pošiljal neprecenljive zaklade dragih in umetnih reči v Pariz. 1. septembra se je začel z Avstrijo zastran miru pogojevati, kateri je bil 17. oktobra popolnoma sklenjen. Avstrija je zgubila tu Belgijo in najlepše italijanske posestva, dobila pa je za to Dalmacijo in Istro, kar so je pred Benečani imeli, tudi Benedke in Benečijo do reke Adiže ji je dal Napoleon.

(Dalje sledí.)

Kratkočasno berilo.

Atala.

Spisal Chateaubriand. Poslovenil po originalu Mih. Verne.

(Dalje.)

Na bregu reke Šata-Uše stoji divja smokva, ki jo je spoštovanje ljudstev posvečilo. Na tem kraji so bile device vajene svoje oblačila iz drevesne kože prati in na veje starodavnega drevesa obešati, da bi jih pih puščave sušil. Tu so bili nezmeren grob skopali. — Iz sobe žalosti se vzdignejo, mertvaško pesem pojé. Vsaka družina nese kakošen posvečen ostanek. Pride se h grobu; ostanjki se va-nj spusté; po legah jih razložé; odsebjajo jih z medvedjimi in brebrovimi kožami; grobnica se vzdiguje in drevo solz in spanja se na-njo vsadi.

Obžalujva ljudi, sin moj! Ravno ti Indijani, katerih šege so tako ganljive; ravno te žene, katerim sem se tako serčno smilil, terjajo sedaj z velikim vpitjem mojo smert, in cele ljudstva odlašajo svoj odhod, da bi veselje imele, viditi, kako mladeneč najstrašnejše muke terpi.

V neki dolini proti severju, ne dalječ od velike vasi, stoji hosta cipresnega in jelovega drevja, ki se ji kervni gaj pravi. Pride se va-njo po razvalinah nekega tistih spominkov, katerih pričetek ni več znan, in ki so delo nekega pomerlega ljudstva. Vsred te hoste se širi prazen prostor, na katerem se vojni jetniki navadno žertovajo. Slovesno me tje peljejo; vse se pripravlja za smert mojo; Areskui-tov kol se vsaja; smreke, brestí, ciprese padajo pod mahljeji sekire; germada se kopiči; gledavci si napravljajo iz drevesnih vej in debel gledišča. Vsak si umišluje drugače

tovorilo na Kranj. Iz Tomina se je pa dalje tovorilo skozi Bovec čez Predil na Trebiž v koroški strani; tukaj je bila še leta 1399 mota bamberskega škofa; dalje pa se je šlo na Beljak. Tudi po kanalski dolini je šla cesta iz Furlanije na Koroško; v Klavži so imeli patrijarhi svojo moto, in od tod se je potovalo na Trebiž in Beljak.

Če kdo vse to, kar je povedano tukaj od raznih tergovskih potov, nekoliko pretehta, bo lahko spoznal, da naši predniki niso bili ravno leni in mrtvi, temuč da so se zadoosti pridno gibali in trudili, naj bi si pomagali za potrebo in polajšanje življenja. (Dal. sl.)

Ozir v pretekle čase.

Napoleon I.

(Dalje.)

Vladni zbor v Parizu zvoli na to Napoleona za odbornika pri sklepanju miru v Radstadt-u. Al komaj se začnejo 25. novembra tu za mir pogajati, že hiti Napoleon 2. decembra to mesto zapustivši v Pariz. Tu spozná bistroumni vojskovodja hipoma, kakošne zanjke mu je vladni zbor nastavil; premogočen mu je bil in sklenil je, ga kam dalječ poslati. Odločen je bil Napoleon nad Angleže, pa že 19. maja 1799 odrine s 30,000 odbranih vojakov iz Tule na ladijah v Egipt, kamor ga je gnal sklep, Angleže iz Indije pregnati. Že 12. junija vzame otok Malto, in 2. julija je Aleksandrija v njegovi oblasti. 2. avgusta vzame Turkom drugi pot mesto Abukir, in to je bilo njegovo poslednje djanje v Egiptu.

Francozka republika je začela hirati; to zvedši se verne Napoleon urno v Evropo, zapustivši armado generalu Kleber-u v Egiptu z obljubo, da se bode kmali sopet vernil. 14. oktobra je že v Parizu; tu niso vedili, kje jim glave stojé. Večina ljudstva ga je sprejela vriskaje, al velikani so se tresli pred njim. Eni so hotli sopet samovlado, drugi republiko, pa na boljih nogah. Napoleon je te in une prekanil in osnoval zaroto po svoji volji.

Odbor starostnikov mu izroči poveljstvo vse armade s neomejeno oblastjo, za varnost narodnega namestovanja čuti. Prisegel je zvestost republiki in 9. novembra je bilo po dosedanjem vladnem zboru. Drugi dan se zberejo starostniki s tako imenovanimi petstoterimi; že zaženejo poslednji klic republikancov: „Nič diktature; proč z diktatorjem!“ Kar stopi Napoleon v sobo in z njim več grenadirjev. Glasno rijošenje ga sprejme. Napoleon gré iz zberališča, pa kmali prihrumé grenadirji po njegovem povelji v sobo in razpode zbor.

To je bil konec ustave od leta 1795, in 17. nov. so prevzeli trije konzuli, Napoleon, takrat še Bonaparte imenovan, Sièyes in Roger Ducos. Urno so skovali novo ustavo, ktera je bila četrta, in jo oklicali. Napoleon je bil prvi konzul, za deset let izvoljen, z oblastjo, kakoršno je imel pred komaj kralj. Una dva konzula sta bila zraven njega ne več ko dve néme priči. Odsihmal je pokazal Napoleon, da zna vladati; med možmi, ki so bili okrog njega, so bile umne glave; celo vlado je predelal in narodu mir obljubil. Napovedal je sicer 28. decembra znova vojsko vsem sovražnikom republike, pa že drugi dan je ponujal Angležem mir, kateri ga pa niso uzeli; tudi Nemčija, Rusija, Napolitansko in Turčija so bile v orožju. Še pred koncom mesca maja 1800 je peljal Napoleon svojo armado čez planine na Laško in 4. junija je bil že v Milanu; ravno ta dan so vzeli Avstrijanci Genovo, pa objeti so bili od francozke armade. Udariti se je bilo treba in to se je zgodilo 14. junija 1800 pri Marengi na obširni planjavi med Alesandrio in Tortono.

(Dalje sledi.)

Kratkočasno berilo.

Atala.

Spisal Chateaubriand. Poslovenil po originalu Mih. Verne.

(Dalje.)

Po petnajsterih nočéh nagle hoje prideva na aleganiške (Allegany) gore, in dospeva do neke struge reke Tenase, ki se v Ohio izliva. S pomočjo Atalinih svetov napravim čoln, in ko skorje njegove z jelovimi koreninami opletem, ga s češpljevo smolo namažem. Nato sedem z Atalo va-nj, in teku reke se izročiva.

Indijanska vas Stikoe s svojimi piramidalnimi grobi in s svojimi podertimi kočami se nama kaže na levi okrog nekega berda, na najini desni pa se širi keovska dolina, konec ktere se vidijo joreške kočé, ki stojé okrog temena nekega hriba ravno tega imena. Reka, ki naji seboj tira, teče med stirimi bregovi; konec njih vidiva sonce zahajati. Te tihe samote ne kalí nazočnost človeška. Druzega ne vidiva, ko lovca indijanskega, ki se na svoj lok naslanja in verh neke skale sedí, kakor da bi bil spominek, duhu teh puščav verh gore napravljen.

Atala in jez zedinjeva svojo tihoto s tihoto tega prizora. Pa na enkrat povzdigne hči prognanstva svoj glas, ki poln mičnosti in tuge v zraku doní; nenazoč domovino prepeva:

„Blagor jim, ki niso vidili dima ptujih svečanost, in ki so le pri gosteh svojih dedov sedeli!“

„Ko bi sinja Mešasebova sraka floridški neprispodobljivi (nonpareille — unvergleichlich) djala: „Zakaj tako žalostno tožuješ? Al nimaš tu lepih vod, lepih senc in vsakoverstne hrane kakor v svojih gojzdih?“ „Pač bi ji odgovorila vbežna neprispodobljiva; toda moje gnjezdo je v jazminu (?); kdo mi ga bo donesl? — In sonce moje savane — si ga mar vidila?“

„Blagor jim, ki niso vidili dima ptujih svečanost, in ki so le pri gostéh svojih dedov sedeli!“

„Po urah težavne hoje sede popotnik žalosten. Okrog sebe ogleduje strehe ljudi, popotnik pa nima kraja, kamor bi glavo naslonil. Popotnik poterka na kočó, dene svoj lok za vrata, prosi gostomilosti; gospodar migne z roko; popotnik vzame spet svoj lok, ter se verne v puščavo;

„Blagor jim, ki niso vidili dima ptujih svečanost, in ki so le pri gostéh svojih dedov sedeli!“

„Čudovite pravlici, ki se okrog ognjišča pripovedujete, mili razlivi serca, dolge navade ljubiti, ki ste k življenju tako potrebne, napolnile ste serca tistih, ki niso nikdar zapustili svoje rojstne dežele! Njih grobi so doma in obudujejo o sončnem zahodu solze njih prijatlov in mike vere.“

„Blagor jim, ki niso vidili dima ptujih svečanost, in ki so le pri gostéh svojih dedov sedeli!“

Tako prepeva Atala. Nič ne moti njenega tugovanja, razun nečutljivega šuma najnega čolna na valovih. Le v dveh ali treh krajih ga sprejemlje nek slab odmev, ki ga družemu slabejemu, ta pa tretjemu še slabejemu podaja; menilo bi se bilo, da duši dveh zaljubljenih, nekda nesrečnih kakor mi dva, sedaj pa s tem ganljivim spevom privabljenih, poslednje zvoke njenih zdihljejev gori zročujete.

Samota, vedna nazočnost ljubljenega predmeta, celó najina nesreča množí vsak hip najino ljubezen. Moči začnejo Atalo zapuščati, in strasti, ki njeno telo tarejo, zmagujejo, toliko da ne, njeno krepkost. Neprenehoma moli k svoji materi, in zdí se, kakor da bi hotla njeno razserdjeno senco potolažiti. Včasih me vpraša, če vidim ogenj iz zemlje švigati. Jez pa, truda spehan, želje pa vedno goreč, ne mislim družega, ko da sem znabiti vsred teh gojzdov brez otetbe zgubljen, in stokrat hočem Atalo kot ženo svojo objeti — stokrat ji svetovati, da naj si na teh bregih kočó napravi ter tu vkup umerjeva. Ona pa se mi vedno upira: „Spremisli“, mi pravi, „prijatelj moj mladi, da vojak je sam sebe domovini dolžan. Kaj je ženska proti dolžnostim, ki

kaže podoba patrijarhova, ki ima na glavi skofovo kapo, v desni roki palico s križem, v levi bukve, in čez pleča nadškofovo palijo; bere se okoli podobe ime patrijarhovo. Na drugi strani pa se vidi podoba orla, lilije, stolpa, tudi podoba Matere Božje, ali še drugačna, v okrogu pa se bere ime akvilejskega mesta, Aquileja ali Civitas Akvilegia.

Razun imenovanih denarjev pa se je koval v Akvileji tudi manjši srebrni drobiž; solidus, soldo, sold se je imenoval, Nemci so mu rekli šiling. Tacih soldov je šlo 160 na eno ložjo ali veroneško marko, ki je leta 1351 znašala $12\frac{1}{4}$ novih avstr. goldinarjev; poprej je bila manjša, pozneja pa večja. Dalje so se pa kovali tudi polovičarji in četertniki. Ti denarji so se pa mnogokrat celó tanki kovali, da so se vidili le kakor iz gole lame ali pleha; in ko je bila podoba va-nje vtisnjena, so bili večkrat skledici ali ponovici podobni. Zatoraj so Nemci takemu drobižu dali ime Pfennig ali Pfänning, ponovčar; iz te besede je ostalo slovensko ime penez v splošnem pomenu. Drugač so Slovenci takemu tankemu denarju rekli skledica.

Teržaški škofje so začeli ob enakem času denarje kovati, kakor akvilejski patrijarhi. Pervi denar se nahaja od Geberarda ali Givarda, ki je bil škof leta 1203 do 1212. Za njim so sledili še ti škofje, od katerih se denarji nahajajo: Konrad leta 1213, Ulrik leta 1227, Arlong leta 1262, in Rudolf leta 1303. Teržaški denarji so enake velikosti z akvilejskimi; na prvi strani imajo podobo škofovo z imenom njegovim, na drugi strani pa podobo altarja, orla, sv. Justa in še drugačne, v okrogu pa ime teržaškega mesta, civitas Trieste ali Tergestum.

Goriški grofje so začeli ob ravno tem času denar delati, kakor akvilejski patrijarhi; prvi denarji se nahajajo od Majnarda II. in Engelberta III., pred letom 1220. Za tema so sledili Majnard III. in Albert I. leta 1231, Majnard IV. in Albert II. leta 1258, Albert III. in Henrik II. leta 1304, Albert IV., Majnard VII. in Janez Henrik leta 1327, Henrik IV. leta 1385, Janez in Leonard leta 1454. Kovali so pa le solde; na tistih se je vidil goriški gerb z levom in belimi pasovi, in zraven je bilo napisano grofovo ime; na drugi strani je bilo kako drugo znamenje z imenom goriške grofije, Comes Goricie. Na denarjih grofa Majnarda IV., ki je tudi Tiroljsko podedoval, in se je tudi štel za koroškega vojvoda, se kaže orel, tiroljski gerb, in napis tiroljske grofije comes Tirolis.

Koroški vojvodi so že pred trinajstim stoletjem začeli denarje kovati; držali so se marke, ki je tehtala blizu $10\frac{2}{3}$ d. lotov, in je dajala po 160 denarjev ali penezov; pri 14 novih goldinarjev vrednosti; njihova denarnica je bila v Frežah, od tod so se denarji imenovali freški, Friesacher, in so bili razširjeni po Koroškem in Štajarskem. Ko je koroški vojvoda Bernard velike posesti na Krajnskem zadobil, je začel tudi v Ljubljani in v Kostanjevici denar kovati; in tedaj so se štele tudi marke ljubljanskih in kostanjevških denarjev. To se je začelo krog leta 1210. Pa tudi Bernardov sin vojvoda Ulrik III. je na Krajnskem dajal denarje kovati, kakor se kaže iz zatiških listin leta 1263. Ljubljanski denarji kažejo na prvi strani vojvodovo podobo z njegovim imenom, na drugi strani pa se vidi podoba sv. Petra, ali vojvodova krona, ali tič grif, in bere se zraven ime ljubljanskega mesta, civitas Laiba., ali Leibacenses de. To je tedaj tudi posebna oblika, po kateri se je nemško ime ljubljanskega mesta kdaj pisalo. So bili pa tudi celo majhni in tanki ljubljanski denarčki, na katerih se kaže gerb ljubljanskega mesta, drakon s stolpom, ali sam drakon, in na drugi strani petero lilij, ali pa čerki S L, to je, Stadt Laibach, ljubljansko mesto.

(Dalje sledi.)

Ozir v pretekle čase.

Napoleon I.

(Dalje.)

Bitva pri Marengi je bila kervava, pa za avstrijsko armado slabega uspeha. Že čez dva dni potem je sklenil cesarski general Melas pomir z Napoleonom, kteremu je prišel vsled tega večji del zgornje Italije v oblast. 22. junija izroči Napoleon generalu Masenu, še zdaj v ne preveč estetični narodni pesmi Slovencom znanemu, armadno poveljstvo in 1. julija je že v Parizu. Sprejeli so ga vsi, ljudstvo in gosposke, kakor veselja pijani. Al Napoleon, kateri se je še vedno republikanstvu prilizoval, je krušil kamen za kamnom iz republikanskega poslopja. Tako so obhajali zvezno slovesnost republike s slovesnostimi zmage in prvi konsul republike se je obnašal v tem kot diktator ali edino-vladavec. Poročnikom in poslancom tujih držav je dal Napoleon tako svojo oholost čutiti, kakor vsem poštemim, kateri niso bili po njegovi volji. Al kakor je bil sploh mogočen, je bil vendar preslab, da bi bil sam sebe premagoval in začel je gospodariti, kakor da bi bil sam vse in vsak. Krepko je nategoval vajete, na ktere je imel privezane svoje vojake in tuje narode. Utrudeni Francozi so se uklanjali oblasti slavnega junaka; zmage na Laškem in Nemškem so krepile njegov pogum, tujim državam je dajal postave. Kamor je koga kot poslanca poslal, mu je dal tudi priložnost, se obogatiti.

Bodi pa kdo še tako mogočen, bridke ure mu ne prizanesajo. 9. oktobra 1800 so izsledili zaroto zoper njegovo življenje in 24. decembra je manjkalo komaj za las, da ni zletel v večnost na krilih peklenške mašine. Natolcoval je tako imenovane Jakobince, 130 mož vsacega stanú dá zapreti in 70 njih pošlje v afrikanke puščave, pokoriti se. 30. januarja so dali mnogi svoje glave; pa nedolžni so bili, ker so pravi zarotniki še le pozneje mogli svoje življenje dati. —

Avstrija si je sopet prizadevala, z vojsko se Napoleoneve silovitosti rešiti, pa premagana je storila v mestu Luneville mir z njim. Druge države so se po versti z njim pomirile in 9. novembra so obhajali v Parizu občni mir s slovesnostimi brez kraja in konca. V tem pa so vsi pozabili, da je francoska armada v Egiptu skoraj vsa pokončana bila; pozabili so Francozi, da so ob svojo svobodo.

Napoleon, dobro spoznavši, pri čem da je, je začel na drugo stran pozornost naroda buditi. Umetnosti, vede in šolstvo so prišle na versto; kupčija in obertnija so mu bile pri sercu; pomnoževal je mornarstvo in skerbela za naselbe ali kolonije v družih delih sveta. Ob vsem tem je pa Francozom jako dopadlo, da je dajal njih konsul tujim državam postave, ustave in — da jih je smel včasih tudi ozmerjati.

Čas, da bi druge konsule volili, je bliže in bliže prihajal. Napoleon ni zamudil nikake priložnosti, se Francozom bolj in bolj prikupovati, in tako so ga 8. maja 1801 sopet za deset let za konsula volili. Al bistroumen in zvit, kakor je bil, reče, da se samo potem v to volitev udá, če jo narod potrdi. Vprašajo tedaj narod, ali naj bo Napoleon (takrat še Bonaparte imenovan, kakor smo že omenili) konsul do smerti? Narod je imel ravno z volitvijo opraviti, v tem pa razglasi Napoleon osnovo častne legije, ktera je bila 19. maja poterjena. To je njegovo oblast zlo pomnožilo in marsikoga njemu prikupilo.

Volitve so bile dokončane in Napoleon je bil konsul do smerti izvoljen 29. julija 1801. Oblast si je prilastil, kakor pred njim še noben kralj ne. Al vedil in znal se je pa tudi Francozom prikupovati, dasiravno je obdal sebe in prepregel celo deželo s policijstvom, pred katerim se je vse treslo. Od te dobe je dal svojo mogočnost še močnejše unanjim državam čutiti.

Nemci so bili nesložni; v zaprekah so iskali nemški knezi njegovega sveta, njegove pomoči. Da jim je obilno

došla, kdo tega ne vé? Tudi Švicarji, med sabo nesložni, so se udali pod njegov jarm in 11. septembra 1803 je zedinil Piemont s Francozom brez vse pravice.

Svoje priveržence še bolj na-se privezat je dal Francozom vediti, kako terdno stoji z dnarstvom. Res je dal tudi nove ceste in vodotoke delati in tako so imeli pohajči marsikaj zaslužka. Al njegov duh ni imel pokoja brez vojske. Zdaj so prišli Angleži na versto in v to dobo spada zapertija, s katero je vse ali preklical ali požgati dal, kar je bilo angležkega blaga. In čas je prišel, da se je dal oklicati cesarja Francozov 20. maja 1804.

Zdaj je stala njegova mogočnost na terdih nogah. Podjarmeno je bilo Francozko in podjarmenje cele Evrope mu je šlo noč in dan po glavi. Vse mu je šlo po sreči in 2. decembra 1804 je postavil sebi in cesarici Jozefini, svoji ženi, v Parizu krono na glavo.

(Konec sledi.)

Kratkočasno berilo.

Atala.

Spisal Chateaubriand. Poslovenil po originalu Mih. Verne.

(Dalje).

Poljodelci.

So pravični, katerih vest je tako pokojna, da se jim ni moč približati in se vdeležiti pokoja, ki iz njih serc in iz njih govorov — tako reči, puhti. Kolikor dalje govori puščavnik, toliko bolj čutim, da se strasti v persih mojih umirujejo, in zdí se, da celó nevihta na nebu pred glasom njegovem beži. Kmalo se oblaki toliko razkropé, da smo v stanu zavetje svoje zapustiti. — Pridemo iz gojzda in se napotimo na hrib. Pes gré pred nami ter nese vgasnjeno svetilnico konec neke palice. Jez deržim Atalo za roko in tako greva za misijonarjem. Večkrat se na naji ozira in gleda miloserčno najino terpljenje in najino mladost. Neka knjiga mu visi na vratu; na svojo belo palico se naslanja. Postave je visoke; obličje njegovo je blede in medlo, njegov obraz priprost in odpert. Obličje njegovo ni mertvo in gluho kakor obličje človeka, ki se brez strast rodi; vidi se, da je hude dni preživel, in gerbe čela njegovega kažejo lepe rane strast, ki ste jih krepost in ljubezen do Boga in ljudi zacelile. Njegova dolga brada, njegove krotke pobešene oči, zvuk njegovega ljubeznjivega glasa — vse kaže v njem, ko nepremakljiv po koncu pred nama stoji in govori, nek pokoj in neko veličanstvo. Kdor je vidil, kakor jez, pater Aubry-ta s samo palico in z brevirjem svojim po puščavi hoditi, ima pravi zapopadek kristjanskega popotnika na zemlji.

Čez pol ure nevarne poti po hribih pridemo k misijonarjevi jami. Skozi beršlen in po nekakošnih mokrih bučah (giraumonts), ki jih je bil dež od skalovja odbil, stopimo va-njo. Druzega ni v nji ko neka postelja iz papajevega perja, neka čutara, za vodo zajemati, nekoliko lesenih posod, neka lopata, neka podomačena kača in na nekem kamnu, ki je namest mize bil, razpelo (božja martra) in knjiga kristjanov.

Mož starih dni hiti s suhem protjem ogenj zanetiti; zdrobí nekoliko koruze med dvema kamnoma, napravi pogáčo iz nje in jo dene v žerjavico peči. Ko pri ognju lepo zarumeni kakor da bi pozlačena bila, nama jo dá vso vročo z nekoliko orehove smetene v neki javorovi posodi. — Ko večer nebo spet razjasne, nama svetova služabnik velikega duha pred jamo sesti. Podava se za njim na kraj, iz kterege se nezmerno dalječ vidi. Ostanki hude ure so se bili proti izhodu razlekli; ogenj požara, ki ga je bila strela v gojzdih napravila, se v daljnosti še sveti; pod hribom je neka smrekova hosta vsa v blato poderta, in reka valí odmočeno ilovo zemljo, drevesne debela, živalske trupla in mertve ribe, katerih posreberneni trebuhi se vidijo verh vode plavati — vse zmešano seboj.

Vsred tega prizora pripoveduje Atala staremu duhu

hriba najine prigodke. Serce njegovo je ginjeno in solze mu tečejo na brado: „Otrok moj, pravi Atali, daruj terpljenje svoje Bogu, za kterege slavo si že toliko storila; on ti bo pokoj povernil. Glej kako se ti gojzde kadé, ti potoki sušé, ti oblaki razkropljajo — al meniš, da tisti, ki zamore toliko nevihto ukrotiti, ne more viharja človeškega serca utolažiti? Če nimaš boljšega pribežališča, ti ga ponudim vsred čede, ki sem jo Jezusu Kristusu zbrati srečo imel. Šaktasa bom podučil, in ti ga v zakon dal, kakor hitro bo te sreče vreden.“

Pri teh besedah se veržem pred puščavnika in radosti solze točim; Atala pa obledí kakor smert. Starček me do brotljivo vzdigne, in sedaj vidim, da ste mu obe roki okernjene. Atala spozná precej vzrok njegove nesreče. „O divjaki!“ zaupije.

„Hči moja“, povzame puščavnik s sladkem smehljajem, kaj je to proti temu, kar je moj nebeški Gospod preterpel? Če so me molikovavski Indijani žalili, so me le zato, kér so slepi reveži, ki jih bo Bog nekega dne razsvetlil. Kolikor več hudega so mi storili, toliko bolj jih ljubim. Ni mi bilo moč v svoji domovini ostati, kamor sem se bil vernil, in kjer mi je svetla kraljica čast skazala, da je hotla slabe znamenja mojega apostoljskega truda viditi. In kakošno slavnije plačilo svojega truda bi bil mogel prejeti, ko da sem od poglavarja naše vere dovoljenje dobil, s temi okernjenimi rokami službo Božjo opravljati? Po toliki časti mi ni druzega ostalo, ko da si prizadevam, se nje vrednega storiti: vernem se toraj v novi svet, življenje, kar mi ga še ostane, v službi Boga svojega doveršit. Kmalo bo trideset let, od kar v ti samoti bivam, in juternji dan jih bo dve in dvajset, kar sem to skalo v posest vzel. Ko sem v te kraje prišel, sem našel le nektare družine, ki so se okrog potepale, in katerih ponašanje je bilo divje, življenje pa revno. Besedo mirú jim oznanujem, in njih nraštvo se je malo po malem omehčalo. Sedaj živé zedinjene pod tem hribom. Ko sem jih poti zveličanja učil, sem si prizadeval, jih tudi perve umetnosti življenja naučiti; v tem pa nisem predalječ šel, in sem skerbel, jih v tisti priprostosti ohraniti, ki je podlaga njih blaženosti. Bal sem se, da bi jim moja nazočnost prenadležna ne bila; tedaj sem se vmaknil v to jamo, kamor hodijo, me svéta popraševati. Tù, dalječ od ljudi, občudujem Boga v velikosti teh samot, in se pripravljam k smerti, ki mi jo moji stari dnevi napovedujejo.“

Puščavnik poklekne, ko te besede izreče, in mi dva posnemava njegov izgled. Na glas začne moliti neko molitev, pri kateri mu Atala odgovarja. — Ném blisk odpira še nebo proti izhodu, in na zahodnih oblakih blešče tri sonca na enkrat. Lesice, ki jih je bil vihar razkropil, vzdigujejo svoje črne gobčke na robu prepadov, in sliši se trepet rastlin, ki se o večernem vetru sušé in na vseh stranéh svoje pobite verhe vzdigujejo.

Vernemo se nazaj v jamo, kjer puščavnik Atali posteljo iz cipresnega mahú napravi. Globoko hrepenjenje se slika devici v očéh in v gibljeh. Očeta Aubry-ta gleda, kakor da bi mu hotla kaj skrivnega povedati; pa vidilo se ji je, da jo nekaj, bodi si nazočnost moja, ali nekakošna sramožljivost, ali nekoristnost priznanja — zaderžuje. Sred noči jo slišim vstati; puščavnika išče; al on, ko ji je bil posteljo napravil, se je proč podal, lepoto neba ogledovat in verh hriba Boga molit. Naslednji dan mi pripoveduje, da je tako vaje, še celó pozimi, ker ga veseli, viditi, kako se goli verhi gojzdov sém ter tje zibljejo in oblaki po nebu letajo, in slušati, kako vetrovi in potoki v puščavi buče. — Sestra moja je tedaj prisiljena, verniti se na posteljo, kjer zaspí. Oh, meni, polnemu upanja, je Atalina slabost le znamenje kratkega truda!

Naslednje jutro se zbudim pri petji kardinalov in zabavljivcov (oiseaux-moqueurs), ki gnjezdijo na akacijah in lavorikah, ki jamo obdajajo. Trobentnikovo (Magnolia) cvetlico grém utergat, in jo položim, vlažno jutrovi solz, nad

Kristus sedeč na prestolu, nekterikrat pa lev sv. Marka z evangelijskimi bukvami. Tudi zlat denar so imeli Benečani; perve zlate je izdal vojvoda Janez Dandolo leta 1284. Tudi zlati so imeli na prvi strani podobo sv. Marka in pa vojvoda z napisom; na drugi strani se je vidil zopet Kristus s posebnim napisom: Sit tibi Christe datus, quem tu regis, iste ducatus; to je, naj bo Kriste tebi dano to vojvodstvo, ktero ti vladaš. Od besede ducatus, vojvodstvo, je temu denarju ostalo ime ducat, ducato. Drugač so se beneški zlati tudi imenovali cekini, zechini; to ime je prišlo od imena denarnice, kjer so se kovali; imenovala se je namreč tista hiša Zeccha. Vrednost teh cekinov je bila 64 akvilejskih denarjev, ali 2 petini akvilejske marke; to je bilo skoraj toliko, kolikor velja sedanji cesarki cekin, blizo 5 novih goldinarjev. Pozneje so Benečani dobili tudi kupren denar; perve kuprene solde je izdal vojvoda Franc Dandolo leta 1329, polsolde pa Andrej Dandolo leta 1343. Debel srebern denar, tolar, scudo, pa se je pokazal še le za vojvoda Nikolaja da Ponte leta 1578; imel je na prvi strani pokončan križ, na drugi pa leva sv. Marka.

Zlate denarje so sicer, kar se tiče srednjih časov, naj poprej začeli kovati na Italijanskem v 11. stoletji; prvi zlati so bili doma v Florencu; od tod so se tudi imenovali floreni ali florini, florenčani. Na Nemcih in na Ogrih so se pozneje tudi začeli kovati zlati denarji; tak denar se je imenoval aureus, Gulden, zlat. Kmalo so začeli pa tudi večje sreberne denarje kovati, katerim je ostajalo ime florin, Gulden, zlat, in sicer najpoprej zopet v Florencu, potem na Nemškem in na Ogerskem. Tedaj so mogli ločiti zlate in sreberne florine, Goldgulden in Silbergulden, zlate in sreberne zlatnike; v zadnje je srebernemu denarju ostalo ime florin, Gulden, zlat, in zlati denar se je zval ducat ali cekin. Na Slovenskem se prvi sreberni florini, goldinarji ali zlatniki nahajajo v listinah starih celjskih grofov, krog leta 1370; tisti so utegnili iz ogerske strani mnogo tacega denarja prejeti, ker so tudi ondi imeli posestva.

Kar je tukaj pisanega od denarjev iz srednjega veka, utegne marsikterim naših bravcov prijetno biti, ker sega v zgodovino in imena denarjev. Pa ta spis naj bi tudi v drugačen prid služil; če namreč kdo najde kak tak star denar, bo vedil ga sam razločiti, ali ga komu pokazati, da se ne bo brez prida zavergel. V Kamniku na pr. so leta 1856 pri zidanji kantonske hiše našli cel lonec starih denarjev; bili so večidel akvilejski, deloma terzaški in goriški. Velik del teh denarjev je vendar prišel v prave roke, in tako tudi do zgodovinskega društva v Ljubljani. Podobe starih akvilejskih in terzaških denarjev se nahajajo v bukvah: Archiv für die Landesgesch. des Herzogthums Krain 2. in 3. zvez.

Ozir v pretekle čase.

Napoleon I.

(Konec.)

Tako obdan od slave in blišobe cesarske krone je namenil svojim sorodnikom stare in nove kraljeve prestole; vse države bi ga bile imele za svojega višjega oblastnika spoznati. Italijanska republika se je premenila prva v kraljestvo italijansko itd. Iz Italije se verne Napoleon v Pariz z namenom, Angležko napasti, pa že so bili Avstrijanci in Rusi z Angleži združeni. Urno ukaže Napoleon, se čez Nemce vreči; ena nemška država za drugo se podverže njemu in tako je ostala Avstrija sama v boju; 13. novembra 1805 pridejo Francozi na Dunaj. Tej vojski je storil mir v Požunu konec 26. decembra, kateri je sopet več dežel Avstriji odvzel. 12. julija je bila rajnska zveza sklenjena, ktere varh je bil Napoleon; to je bilo uzrok, da je avstrijski cesar Franc rimsko-nemški kroni se odpovedal in da je bilo rimsko-nemškega cesarstva konec.

Tudi Prusija je prišla na versto; 14. oktobra 1806 je Napoleon premagal Pruse pri Jeni in 27. oktobra so bili Francozi že v Berlinu. Tudi Rusija je bila v vojsko zapletena, ktera je terpela do 9. julija 1807, ktereга dné je bil v Tilsitu mir sklenjen.

Do leta 1808 je imel Napoleon skoraj celo Evropo v svoji oblasti; tudi Španije se je lotil; pa tukaj je prvi pot poskusil, da svet ni povsod brez opore. Tudi Angleži so se potegovali za Španjce; pa vendar so bili Francozi povsod močnejši; ker je pa zvedil, da se Avstrija za vojsko pripravlja, je bil že sopet pri močni armadi, ko mu je bila vojska napovedana 9. aprila 1809. 12. maja se mu je že Dunaj podal; pa vendar so stali Avstrijanci terdno kot skale. 21. in 22. maja 1809 je mogel prvi pot zvediti, da ni nepremagljiv; nadvojvoda Karel ga je premagal, pa vendar je terpela vojska še do 14. oktobra 1809, ktereга dné je bil na Dunaji mir sklenjen.

16. decembra 1809 se je dal od svoje perve žene Jozefine ločiti in 11. marca 1810 se je poročil z Marijo Luizo, hčerjo cesarja Franca. Večji del Evrope je zdihoval ta čas pod njegovim jarmom; samo Španjci so se še bojevali za svojo svobodo, Angleži so bili še nepremagani in Rusija je še stala, ktere se je Napoleon bal. Stal je takrat na verhu svoje mogočnosti, ktero mu je sreča še bolj uterdila, ko je dobil 20. marca 1811 sinčka, kateri je bil že pred rojstvom za rimskega kralja imenovan.

Proti koncu leta 1811 se je razperl z Rusi, in 24. junija 1812 je začel vojsko z njimi. V Moskvi je zgorela njegova sreča; kar je ni ogenj pokončal, jo je uničila zima in 18. oktobra 1813 je bila pri Lipski popolnoma pokopana. Gnali in podili so ga nazaj na Francozko in 14. aprila 1814 se je odpovedal cesarskemu prestolu v Parizu. Odločen mu je bil otok Elba za prebivališče, kjer je tudi ostal do 26. februarja 1815. Ta dan pa zapusti ta otok skrivaj z majhno pešico ljudi; se prepelje na Francozko in 20. marca je že sopet v Parizu. Pa kratko je bilo njegovo drugo gospodarjenje. Premagan je mogel zbežati in odpeljali so ga na otok Št. Helena v tistem morju, kjer je živel od 18. oktobra 1815 do 5. maja 1824 kot general Benaparte.

Kratkočasno berilo.

Atala.

Spisal Chateaubriand. Poslovenil po originalu Mih. Verne.

(Dalje.)

Ko iz te hoste prideva, zagledava vas misijonarije, ki na bregu nekega jezera vsred neke, cvetlice polne savane stojí. Med trobentniki (Magnolia) in gabri, poleg neke tistih starodavnih cest, ki se nahajajo proti goram, ki Kentu kviško od Floride delé — se pride va-njo. Indijani popusté, kakor hitro pastirja svojega v planjavi zagledajo, svoje dela, in mu tečejo napreti. Nekteri poljubujejo njegovo obleko, nekteri pa podpirajo njegove stopnje; matere vzdigujejo na rokah svoje majhne otroke, da bi vidili Jezus Kristusovega moža, ki mile solze toči. Na poti poprašuje, kaj se v vasi godí; temu daja svét, unega rahlo kara; govori o bližnji žetvi, o podučevanju otrok, o tolažbi v terpljenji in meša Boga v vse svoje govore.

Tako spremljena prideva do velikega križa, ki poleg poti stojí. Tù je imel služabnik božji navado, skrivnosti svoje vere obhajati. Oberne se k množici ter pravi: „Dragi spreobrnjenci moji, brat in sestra sta vam došla, in k veliki sreči vidim, da ju je previdnost božja včeraj vašim žetvam zanesla: lejte dva velika uzroka, hvaliti jo. Darujmo tedaj presveto daritev, in vsak naj se je udeleži z globokim zbranjem, z živo vero, z neskončno hvaležnostjo in s ponižnim sercom.“

Precej obleče mašnik božji neko belo obleko iz murbinega bičja; posvečene posode se vzamejo iz nekega pri podnožji križa napravljenega tabernakeljna ali hranišča;